

Тиме се не мисли да се негирају одређене специфичности у положају државних службеника које проистичу из положаја и улоге државног службеника, али то само наводи на мисао да би те специфичности могле да буду регулисане законом о организацији појединих државних служби и њиховим унутрашњим нормативним актима — статусом и правилницима (као што то чини и свака друга радна организација) но све у оквиру и на основу основног законодавства (закона или законика) о раду.

Др. Александар Балтић

ВОЈНА ОБАВЕЗА И ПРИЗНАВАЊЕ СТАЖА

1. Преднацрт Устава ФСРЈ посвећује пажњу правима и дужностима грађана и у основним начелима и у посебној глави о правима и дужностима грађана и у другим одредбама. Ако се пажљиво анализирају све ове одредбе може се закључити да одређене јавне дужности за собом повлаче и одговарајућа права. Читав је низ јавних дужности о којима би се посебно могло расправљати али бих овде хтео скренути пажњу на дужност вршења војне обавезе и на питање да ли би вршење ове јавне дужности у социјалистичкој држави морало повлачити извесна права за војне обвезнике која раније код нас нису била признавана а која би се могла признати и као права загарантована уставом.

Већ у основним начелима Преднацрт Устава истиче заштиту социјалистичког друштвеног система и чување и заштиту националне слободе и обезбеђење независности и равноправног међународног положаја. У вези са овим основним начелима Преднацрт изричито наводи да је одбрана земље право и дужност сваког грађанина (чл. 67) и да је сваки грађанин дужан „под једнаким условима за све допринети подмиривању потреба друштвене заједнице“ (чл. 68). Најзад, у посебној глави посвећеној Народној одбрани и Југословенској народној армији Преднацрт даје основна начела о Народној одбрани из којих проистиче да вршење војне обавезе није само право и дужност грађана већ да је Народна одбрана право и дужност и сваког грађанина и како Преднацрт изричито наводи и сваког „колектива, установе и организације, као и федерације, републике, среза и општине и других друштвено-политичких заједница“ (чл. 240, ст. 2). И најзад, да је „за припремање и организацију ЈНА одговорна [...] Федерација, а за припремање и организацију Народне одбране одговорне су и републике, срезови и општине“ (чл. 240, ст. 3). Из ових основних начела и наведених одредаба јасно проистиче да је вршење војне обавезе уједно и једна од основних јавних дужности грађана. Преднацрт Устава у основним начелима истиче начело испуњавања друштвених дужности а у посебној одредби изричито одређује да је „сваки грађанин дужан [...] савесно вршити јавну и другу друштвену функцију која му је поверена и лично је одговоран за њено вршење“ (чл. 66). Према томе, ако се с једне стране истиче да је сваки грађанин дужан савесно вршити јавну дужност и лично одговарати за вршење своје дужности, несумњиво је логично да

вршење дужности повлачи и одговарајућа права што је уједно у складу са начелом да свако ужива плодове свог рада, према својим способностима и према свом раду. Стога би, можда, било целисходно с обзиром на преображај и војне обавезе као јавне дужности у социјалистичком друштву признати војним обвезницима време проведено на војној обавези као радни односно пензијски стаж и да се ово ново право изричитом одредбом унесе и у нови Устав.

Преднацрт Устава ме само још више подстакао у уверењу да је време да се у складу са процесом друштвеног развоја код нас приступи постављању проблема признавања војне обавезе као радног и пензијског стажа јер је војна обавеза свакако јавна дужност. Преображај друштва код нас преобразио је и односе у друштву па је у логици овог развоја да се у складу са променама у друштвеним односима налазе и правила која ће регулисати ове нове односе. Ако се због промена у друштвеним односима изменила структура друштва, и ако у мрежи јавних служби за остварење основног задатка изградње социјалистичког друштва све дужности постају јавне дужности и када приватни сектор све више нестаје у корист социјалистичког, онда се са разлогом може расправљати и питање признавања војне обавезе као радног и пензијског стажа.

Иако Преднацрт Устава подстиче на решавање овог питања, у даљем излагању приметимо да и наше позитивно право даје већ довољно података да се може поставити ово питање и да ваља приступити његовом решавању.

2. Војна обавеза је већ давно основна дужност држављанина сваке државе. У нашем позитивном праву Устав прокламује начело да је „одбрана отаџбине највиша [...] дужност и част сваког грађанина“ (чл. 34, ст. 1) и да је „војна обавеза грађанина [...] општа“ (чл. 34, ст. 3). Детаљнија правила прописује Закон о нар. одбрани од 20 јуна 1955 („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 30 од 6 јула 1955), који изричито одређује да је војна обавеза „основна [...] дужност и право држављанина ФНРЈ према народној одбрани [...]“ (чл. 47, ст. 1).

Независно од законских текстова у свести наших грађана одувек је војна обавеза била уврежена као основна и највиша дужност. С обзиром на такву традицију, никад се није ни постављало питање да ли би се служење редовног војног рока могло узети у обзир за признавање радног односа пензијског стажа.

3. По правилу, радни и пензијски стаж се рачуна јавним службеницима или оним службеним лицима којима позитивно право то признаје. Што се тиче војника односно војних обвезника који служе редовну војну обавезу, њихово се служење у Армији ниједним позитивним прописом не рачуна ни у радни ни у пензијски стаж, погоову што се, углавном, сматра да њихов правни положај то не допушта. Да видимо чињенице.

Није спорно да су остала војна лица службеници али је спорно да ли су и војници као и остала војна лица односно подофицири, официри, итд., службеници. За разлику од службеника који добровољно улазе у службу, војни обвезник мора да ступи у Армију, односно обавезан је на то, у противном примениће се одговарајуће санкције. Правни положај

војних обвезника већ је давно претресан. У француској теорији уставног и управног права, на пример, једни су бранили гледиште да се војници не могу сматрати службеницима, јер нема елемента добровољности приликом ступања у службу (1). Други, на пример, Диги (*Duguit*) и Жез, (*Jèze*), супротно овом ставу, истицали су и упорно бранили гледиште да су и војници службеници. По Дигију „обавеза која се намеће управљачима да обезбеђују функционисање јавних служби потпуно оправдава употребу принуде кад је она потребна за регрутовање службеника“. Према томе, по њему су и војници службеници, јер „учествују на један сталан и нормалан начин у функционисању једне јавне службе“ (2). Проф. Жез је исто сматрао и бранио гледиште да су војници на један нормалан начин запослени у једној јавној служби и да на нормалан начин учествују у одређеним кадровима Армије. По његовом мишљењу, момент добровољности за ступање у службу не игра улогу која може одлучити да ли је неко службеник, пошто сматра да службеници најчешће улазе у службу добровољно али по некад и обавезно и ту као пример наводи и војнике. Отуда проф. Жез одлучно сматра да су војни обвезници службеници, као и остали службеници, јер истиче да су „јавни службеници она лица која су овлашћена, чак и повремено, да врше сталну и нормалну службу за функционисање једне јавне службе“ (3). Проф. Жез је посветио пажњу и гледишту које сматра да војници нису позвани под заставу да би омогућили функционисање једне јавне службе, већ да уче јер, како каже Ото Мајер (*Otto Mayer*): „Армија [. . .] је велика школа нације за потребе рата“ а „принудна војна обавеза за време мира није ништа друго него обавезна настава“ (4). Проф. Жез је одлучно побијао ово мишљење и сматрао неприхватљивим овакав начин резонувања јер би последица таквог гледишта била да се војни обвезници у току рата одједном преображавају у службенике јер се тада сигурно не би могло више говорити о војној обавези као о обавезној настави за рат. Поред тога, проф. Жез се супротстављао и гледишту које је сматрало да су војни обвезници у ситуацији као у случају реквизиције. Он је с разлогом истицао да је у реквизицији битно једно одређено давање. Међутим, супротно томе, војни обвезник ставља на расположење јавној служби сву своју личну активност (5). Проф. Валин (*Waline*) не прихвата сасвим гледиште да су и војни обвезници службеници јер нису службеници по професији. По његовом мишљењу, војни обвезник и јесте и није службеник, што зависи од става којим се прилази овом питању. У погледу одговорности за штету уподобљава војног обвезника службенику али га иначе не сматра службеником (6). Ни проф. А д. Лобадер (*A. de Laubadère*) не убраја војне обвезнике у службенике и то стога што војна обавеза није трајна служба (7). И француски Статут

(1) R. Bonnard: Précis de Droit public, Paris, Sirey, 1946, p. 185.

(2) L. Duguit: Traité de Droit constitutionnel, Paris, 1930, T. III, p. 16.

(3) A. Jèze: Les principes généraux du Droit administratif, Paris, 1930, T. II, pp. 239—241.

(4) G. Jèze: op. cit., p. 239.

(5) G. Jèze: op. cit. pp. 239—240.

(6) M. Waline: Manuel élémentaire de Droit administratif, Paris, 1936, Sirey, pp. 344—345.

(7) A. de Laubadère: Traité élémentaire de Droit administratif, Paris, Librairie générale de Droit et de jurisprudence, Paris, 1957, pp. 640—641, No. 1252 et 1253.

о службеницима од 1959 изричито је прописао да се не односи на војна лица, али се исти Статут не односи ни на неке друге службенике, што не искључује могућност да и војници као и остала војна лица буду службеници посебне врсте, по посебном закону и на посебан начин како су то истицали Диги и Жез.

Као што се види, ни у развијеном француском управном праву није ово питање решено, али по извесним подацима војна обавеза не прекида одређене радне односе већ се време проведено у Армији рачуна у радни стаж (8).

4. У нашој послератној теорији управног права ово питање није било детаљно претресано али постоје извесна начелна изјашњења. По једном гледишту војни обвезници нису у радном односу јер „мада и овде постоји лични рад обвезника [...] њихов рад представља само највишу дужност сваког грађанина“ (9). Али и проф. А. Балтић, који брани ово гледиште, војне обвезнике теоријски, сврстава у принудне јавне службенике (10). По другом гледишту „нису јавни службеници у техничком смислу речи ни лица која обавезно врше неку службу за државу: војници на отслужењу свог обавезног војног рока [...]“ али и ово гледиште сврстава и војне обвезнике у принудне јавне службенике (11). Академик проф. И. Крбех одлучно и доследно још од пре рата убрја војне обвезнике у принудне службенике полазећи од гледишта да службеници могу бити принудни, прагматски и контрактуални (12).

Нема сумње да су војни обвезници, иако обавезно и привремено, у саставу Југословенске народне армије која је овлашћена да врши сталну и нормалну службу народне одбране са тачно одређеним задацима: да обезбеђује и брани независност државе и слободу народа и да буде чувар неповредивости државних граница и служи одржавању мира и безбедности (чл. 134 Устава ФНРЈ; види и чл. 1 Закона о ЈНА од 20 јуна 1955 — „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 29 од 5 јула 1955). Поред тога, и војни обвезници се налазе у општој објективној ситуацији, са правима и дужностима које прописује Закон о служби у ЈНА. За разлику од осталих службеника они су, као и остала војна лица, службеници по посебним прописима, на специјалан начин и то обавезан, па је стога исправно сматрати их принудним односно обавезним јавним службеницима, али то не би морао бити разлог да их не можемо сматрати јавним службеницима који стичу и одговарајући радни односно пензијски стаж. Они заиста нису службеници по професији, односно стални службеници, већ само привремени и то обавезни. Али, стално службовање и привремено службовање не би морало бити одлучујуће за постојање службеничког односа

(8) Décret du 20 avril 1950 relatif au financement des assurances sociales agricoles — Art. 7, § 2, al. 1 et al. 9 — Codes de la Sécurité sociale, Paris, Dalloz, 1955, p. 427.

(9) Др. А. Балтић: Основи радног права Југославије, Београд, Савремена администрација, 1961, с. 37.

(10) Др. А. Балтић: О појму јавног службеника, „Архив“, 1956, с. 33.

(11) Др. Н. Стјепановић: Управно право ФНРЈ, Београд, Савремена администрација, 1958, с. 322, 317.

(12) Академик Иво Крбех: Управно право књ. II, Загреб, 1932, с. 107 и сл.: Право југословенске јавне управе, књ. II, Загреб, Биротехнички издавачки завод, 1961, с. 259 — 260.

већ само за одређивање карактера односно врсте службеника. Тако имамо сталне грађанске и војне службенике и привремене грађанске и војне службенике који су сви јавни службеници и који могу, ако то закон пропише, бити и обавезни службеници. У управном праву није спорно да се службенички однос заснива по правилу, добровољно а по изузетку обавезно. У том су сагласни и теорија и позитивни прописи (13).

За разлику од већ прихваћене терминологије у теорији нашег управног права, мислим да је прикладније место израза „принудан јавни службеник“ употребљавати израз „обавезни јавни службеник“, па стога у овом напису кад говорим о војницима употребљавам израз *обавезни* а не *принудни* јавни службеници. Обавеза и принуда нису исто. То се нарочито види у случају војних обвезника. Не може се, с једне стране, војна обавеза сматрати као највиша дужност и част а с друге, једноставно схватити као принуда. Иако сваки грађанин под одређеним условима, мора извршити своју војну обавезу, основа војне обавезе није принуда већ дужност грађанина да да свој одговарајући прилог одбрани отаџбине и да на тај начин допринесе заштити општег интереса. Природно је и логично да избегавање вршења ове опште и основне дужности повлачи и одговарајуће санкције, али то не значи да је основ војне обавезе принуда већ је принуда само санкција за невршење ове опште и основне дужности сваког грађанина. Да вршење војне обавезе није истоветна са принудом види се још и из Закона о народној одбрани који изричито прописује да се прекида служење војног рока „војнику [...] који у току војног рока буде осуђен на казну затвора или строгог затвора, док казну не издржи или док не буде отпуштен на условни отпуст“ (чл. 77, ст. 2). Даље, исти закон у истом члану још прописује да и војник који би био осуђен и на казну ограничења грађанских права може продужити своју војну обавезу тек „пошто буде враћен у своја грађанска права ако није навршио четрдесет година живота (чл. 77, ст. 2). Све то указује да је прикладније а нарочито за војнике употреба израза *обавезни јавни службеници* а не *принудни јавни службеници*.

5. Иако су у теорији нашег управног права углавном већ сви сагласни да су војни обвезници *обавезни јавни службеници* и то по посебном закону, још се не поставља питање да ли се овим *обавезним јавним службеницима* време служења редовне војне обавезе може признати у радни односно пензијски стаж.

У први мах, само постављење овог питања одмах се супротставља гледишту о војној обавези као највишој и основној дужности. Међутим, признавање времена проведеног на *обавезном војном року* у радни односно пензијски стаж није у супротности са појмом војне обавезе као највише и основне обавезе сваког грађанина. Ако пажљиво извршимо анализу нашег позитивног права, узимајући у обзир и нове друштвене односе, могли бисмо са мање устручавања да приступимо решавању овог питања.

(13) Др. М. Илић: Административно право (скрипта), Београд, с. 35; Академик И. Крбек: н. д., с. 259 — 260; др. Н. Стјепановић: н. д., с. 319; др. А. Балтић: Општа теорија о појму јавног службеника, Београд, 1939, с. 134.

Устав ФНРЈ прокламује начело да су сви грађани ФНРЈ једнаки пред Законом (чл. 21) и да су свим грађанима „подједнако [...] доступне под законским условима, све јавне службе“ (чл. 33). Да ли је непризнавање обавезног војног рока у радни односно пензијски стаж у складу са наведеним уставним начелом о једнакости грађана пред законом?

Служење војног рока у ЈНА, траје по правилу две а до Зак. о изменама и допунама Зак. о нар. армији од 4 новембра 1961 („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 44 од 8 новембра 1961) за морнарицу је рок био три године. Сада је и за морнарицу две године. Лица са свршеном средњом и њој равном школом служе осамнаест месеци. Лица са свршеном вишом и високом школом, као и лица која су успешно завршила школу за резервне официре служе годину дана (чл. 3 Зак. о изменама и допунама Зак. о нар. одбрани) Овде ваља имати у виду да су од обавезе служења војног рока ослобођена лица која су трајно неспособна за војну службу и лица привремено неспособна за војну службу која до навршених двадесет седам година живота не постану способна за службу (чл. 73 Зак. о нар. одбрани).

Према томе, ако је неко лице неспособно да служи обавезни војни рок, оно може засновати службенички односно радни однос одмах по завршетку школовања. Исти је случај и са женама пошто оне немају дужност служења обавезног војног рока (чл. 49 Закона о народној одбрани). Не треба губити из вида чињеницу да се по Закону о народној одбрани питомцима војних школа за подофицире, официре и војне службенике време које они проведу у војним школама признаје као служење војног рока (чл. 79). Тако да они не губе за радни стаж време које би иначе губили да нису питомци одређених војних школа, пошто би морали одслужити свој војни рок који се не признаје као радни стаж. Међутим, сва друга лица способна за војну обавезу, по завршетку школовања морала би одслужити свој обавезни војни рок док би њихови вршњаци, који су засновали службенички односно радни однос, стицали одговарајући радни стаж. Ако се узме у обзир да за војску способна лица ни по одслужењу обавезног војног рока, не морају бити увек у повољној ситуацији да одмах заснују службенички односно радни однос, онда је очигледно колико њихов положај није једнак са лицима која су ослобођена војне обавезе или са питомцима војних школа којима се време школовања рачуна као служење обавезног војног рока.

У још неповољнијој ситуацији су она друга лица, која су још и многобројнија а која немају скраћени војни рок, као лица са одговарајућом школском спремом. Они могу изгубити од радног стажа не годину дана односно осамнаест месеци већ две и више година јер не морају увек бити у ситуацији да одмах по одслужењу двогодишњег обавезног војног рока заснују и радни однос. Аке погледамо стварност онакву каква јесте и анализирамо односе у друштву, морамо уочити да се преображај друштва и државе који се развија пред нашим очима одражава и на све односе у друштву па и на однос војног обвезника и државе. Отуда, ако се у развоју нашег права, доследно све више признаје радни односно пензијски стаж свим трудбеницима који кроз разне облике друш-

твеног живота врше одређену јавну службу и посвећују сву своју активност заједници ради задовољења општег интереса, онда се поставља питање да ли се редовна војна обавеза још увек мора издвајати тако да представља само част и највишу дужност а да се не признаје у радни односно пензијски стаж. Чињеница да је редовна војна обавеза највиша и основна обавеза и да одбрана отаџбине представља част за сваког грађанина, не може бити разлог за непризнавање војне обавезе у радни односно пензијски стаж. Ако се службеницима који су добровољно ступили у службу признаје радни стаж, зашто се не би, тим пре, одговарајући стаж признао и оним лицима који морају ступити у службу обавезно односно обавезним службеницима. Зар само зато што је то највиша и основна дужност? Већ давно је академик проф. Крбек уочио: „Моменат дужности постоји код сваког јавног службеника. Овдје код принудног тај је моменат нарочито увећан али је интензивност ове дужности различна код разних врсти принудних службеника. Због потенциране дужности говори се често, на мјесто о јавној служби, о јавној дужности, но ово још не значи да овдје не би било јавне службе, односно јавног службеника. Принудни службеници су само посебна врста јавних службеника, који се истичу својим нарочитим особинама“ (14). Кад је ово гледиште проф. Крбека било исправно још пре рата, тим пре је оно данас исправно јер указује колико дужност војног обвезника подигнута на степен највише дужности, логично води и признавању ове обавезне војне дужности у радни односно пензијски стаж, јер су војни обвезници службеници посебне врсте и то обавезни и по посебном закону. Одрас те стварности огледа се већ и у извесним нашим позитивним прописима. По Закону о радним односима („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 17/61) „ако је радник позван на војну вежбу односно на дослужење војног рока до три месеца за време отказног рока, ток отказног рока зауставља се даном пријема позива и наставља се по повратку са војне вежбе односно дослужења војног рока“ (чл. 309, ст. 1). У истом смислу ово питање решава и Зак. о јав. служб. чл. 132, ст. 2, — „Сл. лист ФНРЈ, бр. 53/1957). Овде ваља нагласити да по Зак. о рад. односима у овом случају „радни однос не може престати пре истека четрнаест дана од дана повратка са вежбе односно дослужења војног рока“ (чл. 309, ст. 2). У истом смислу говори и Закон о народној одбрани „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 30/1955) кад изричито прописује да се „време које војни обвезник по позиву војних органа проведе у редовном радном времену на вршењу послова у вези са војном обавезом сматра [...] као време проведено на редовном раду“ (чл. 88, ст. 2). И Закон о пензијском осигурању („Сл. лист ФНРЈ“, бр. 51/1957) осигураницима признаје време које војни обвезник проведе на војној вежби (чл. 24, тач. 2). Може се приметити да су ови случајеви пример да се и кроз законске текстове у овом питању постепено већ одражава процес преображаја традиционалног схватања појма војног обвезника и његових права, пошто одређена војна обавеза не само не прекида радни стаж већ зауставља чак и ток евентуалног датог отказног рока с тим да радни однос престаје тек четрнаест дана од дана повратка са вежбе односно дослужења војног рока.

(14) И. Крбек: Управно право, књ. II, 1932, с. 116—177.

Не треба губити из вида да има извесних службених лица чији је појам спојен са највишом дужношћу и да обављање ове дужности није само дужност већ и част али се ипак време проведено на обављању тих дужности признаје у радни стаж. Наиме, ако се осигураник налази „на дужностима уз сталну месечну награду као народни посланик или на сталној дужности уз сталну месечну награду као одборник народног одбора у ФНРЈ“, ово се време рачуна у радни стаж (чл. 24, ст. 1, т. 2). Поред тога, у истом закону, у радни стаж рачуна се, под одређеним условима и време проведено на обавезном практичном раду са пуним радним временом у привредним организацијама или установама по завршеном школовању без обзира да ли је за тај рад примана плата ако је за то време плаћан допринос за пензијско осигурање (чл. 24, ст. 1, т. 7). Радни стаж се рачуна и оним лицима који су били на добровољној пракси са пуним редовним радним временом, без обзира да ли су за тај рад примали плату, ако је за то време плаћан допринос за пензијско осигурање (чл. 24, ст. 1, тач. 8). Најзад, баш одбрана отаџбине, за коју и Устав изричито прописује да представља највишу дужност и част сваког грађанина, признаје се под одређеним условима у радни односно пензијски стаж и то у двоструком трајању (чл. 31 Закона о пензијском осигурању, „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 51/1957, и чл. 195, т. 5), Зак о јав. служб). Према томе, очигледно је да чињеница што се војна обавеза сматра највишом обавезом не би морала искључити да се обавезни војни рок призна као радни односно пензијски стаж. Не сме се губити из вида да војни обвезници вршећи своју највишу дужност учествују у остварењу задатака ЈНА односно чувари су неповредивости државних граница и служе одржавању мира и безбедности (чл. 134 Устава ФНРЈ). Њихова улога се одражава и у многим другим видовима. Армија, на пример, приликом елементарних непогода активно учествује у заштити пострадалих крајева и пружа прву помоћ пострадалим грађанима. Даље, Армија изграђује друмове и многим другим активностима задовољава општи интерес. Не само да Армија непрестано бди преко својих граничних трупа на свим границама наше земље већ и у међународном животу преко својих посебних јединица у одредима ОУН учествује ради обезбеђења мира у свету. Све своје активности Армија врши преко војних обвезника који су на редовном обавезном војном року.

Отуда питање правног положаја војног обвезника и његових права заслужује да се данас свестрано расмотри. У вези са овим питањем могли бисмо узгред споменути да је у иностраном праву, на пример у швајцарском, изричито прописано да Конфедерација осигурава сва војна лица од последица болести или удеса (чл. 21 Зак. о вој. организацији Швајц. конфедерације од 12 априла 1907) (15). У случају болести војни обвезници имају под одређеним условима право, и на пензију, и то ако је војна обавеза погоршала последице болести или удеса (члан 9 Савезног закона о осигурању војних лица од 23 децембра 1914) (16). Швајц. савезни Зак.

(15) Nouveau manuel du Droit Suisse. Second volume. Publié par la Chancellerie fédérale. Etat au 1er septembre 1946, Zurich, p. 547.

(16) Op. cit., pp. 608—609.

о осигурању вој. лица због болести или удеса изричито прописује да се при одређивању висине годишњег дохотка осигураника води рачуна колико би осигураник имао годишње прихода да му они нису смањени због служења војног рока (чл. 79) (17). Најзад по чл. 56 Савезног закона о осигурању војних лица кад је војно лице већ било обавезни осигураник одређеног националног завода за осигурање, осигурање код завода се привремено прекида пошто војни обвезник ступањем у војску прелази на осигурање по Закону о осигурању војних лица (18).

И по нашем позитивном праву војни обвезници за време служења редовног војног рока уживају здравствену заштиту (чл. 125 Зак о нар. одбрани). У случају смрти или погибије војног обвезника за време служења у сталном саставу ЈНА, сахрањује се и преноси до места сахране о државном трошку (чл. 126) а породици додељује једнократна новчана помоћ (чл. 127). У судској пракси је већ било примера да се у таквим несретним случајевима накнађује и материјална и морална штета за изгубљеним чланом породице.

Овде ваља имати још у виду да наше позитивно право, поред Зак. о рат. вој. инвалидима (пречишћен текст „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 33/57) којим регулише права ратних војних инвалида, Законом о мирнодопским војним инвалидима (пречишћен текст „Сл. лист ФНРЈ“, бр. 46/59), под законским условима, регулише права војног лица које „у мирно доба у саставу ЈНА, вршећи војну дужност или друге дужности за циљеве државне безбедности и народне одбране, без своје кривице задобије рану, повреду или озледу, те је због тога код њега наступило оштећење организма за најмање 20%“ (чл. 1). Мирнодопским војним инвалидом сматра се и „војно лице које је после 15 маја 1945 задобило болест у вршењу обавезне војне службе [...] па је због тога код њега наступило оштећење организма за најмање 60%“ (чл. 2, ст. 1). Под законским условима, мирнодопским војним инвалидима још се сматра и војно лице код кога је „наступило оштећење срганизма за најмање 50%, услед последица болести задобивених ван Југославије на обавезној војној служби коју врши у оквиру међународних обавеза које је Југославија преузела“ (чл. 2, ст. 2). Ваља још истаћи да под одређеним условима по истом овом закону инвалидска права уживају и чланови уже породице односно родитељи војних лица „погинулих или умрлих од ране, повреде или озледе“ (чл. 4, т. 2), као и у случајевима кад војна лица умру од болести задобивене у вршењу војне службе (чл. 4, т. 3).

Све нам ово указује да се и у законодавству већ у извесном смислу осећа преображај појма војног обвезника. Ако се у духу развоја нашег права регулишу права војних обвезника у случајевима оштећења њиховог организма удесом или болешћу, као и права чланова уже породице погинулих и умрлих војних обвезника, онда је логично да се у духу овог развоја нашег права признају и права војних обвезника који неће претрпети оштећења организма због вршења војне обавезе али на други начин могу

(17) Оп. cit., p. 80.

(18) Оп. cit., p. 610.

бити погођени због служења свог обавезног рока. Не може се с једне стране прокламовати начело једнакости грађана пред законом и начело о подједнакој доступности свих јавних служби свим грађанима, а с друге стране обавезне војне обвезнике који врше своју највишу дужност служења у Армији, са пуним радним временом, најчвршћом дисциплином, са крајњим пожртвовањем и са небројеним доприносима у материјалној изградњи земље, стављати у неповољнији положај од оних грађана који су неспособни за вршење војне обавезе или ослобођени од ове обавезе. Многи разлози говоре у прилог признавања обавезног војног рока у радни односно пензијски стаж. Не смео бити спутани старим концепцијама о појму војног обвезника да он теоријски јесте принудни службеник али да ипак није службеник јер је његова служба највиша дужност и да му отуда не треба признати у радни, па ни у пензијски стаж ни време које он потпуно посвећује заједници. Остајући при концепцији, већ прихваћеној у нашој теорији да су војни обвезници принудни односно обавезни службеници по специјалном закону, морали бисмо кренути корак даље и признати обавезни војни рок и као радни односно пензијски стаж заједно са свим последицама признавања тог стажа (унапређење, право на дечји додатак и годишњи одмор).

Решавањем овог питања ускладили би правни положај војних обвезника са развојем наше друштвене стварности и уједно обезбедили и поштовање начела једнакости грађана пред законом.

Д. Ђ. Денковић

ДРУШТВЕНА СВОЈИНА

I. Друштвена својина је посебан облик колективне својине, који раније није био познат, и то је довољно да нам објасни спор о њеној правној природи, који се код нас још води са неумањеном жестином. О томе шта је друштвена својина и који односи постоје на предметима друштвене својине, а нарочито која је правна природа односа између предузећа и друштва у погледу те својине, предложено је више објашњења и створено више теорија.

Објашњење постанка већег броја теорија о друштвеној својини може се наћи у настојању да се потпуно нови односи, настали у области својине, обухвате старим појмовима. То је једна општија појава која се среће у свим областима људске делатности, а која се заснива на закону економије напора. Кад се прати историја институција једне средине и њихова правна организација примећује се да се не само мање него и веће друштвене промене поимају и описују помоћу појмова и формула које више не одговарају новом стању, уз мању или већу употребу фикција. И овде као и другде људи се служе старим инструментима, поступају по навизи, економичу напор. Али, постоји граница преко које тај начин поступања престаје бити користан, те је за нове односе потребно створити нове